

ճառ է նոր գիւտերու և անմշակ երկիր-
ներ մարդարեակ կ'ընէ, վաճառականու-
թեան նոր դռներ կը բանայ, աշխատու-
թեամբ՝ կարգ և յաջողութիւն կը բերէ:
— Ոչ մէկ տեղ այնպէս եռանդ կայ աշ-
խատութեան ինչպէս Անգլիա. միլիոնա-
ւէրը աշխատութեան լուծին տակ կը մեռ-
նի. և երբ իրեն կտակը բացուի, մեծաւ
մասամբ բարեգործական հաստատութեանց
նուիրուած կը տեսնուի. որ ապացոյց մ'է
թէ շահելու սէրը և մեծ գաղափարները
կրնան իրարու միացուիլ:

Թրգմ. Հ. Ա. ԽԱՆՊԵՆԿԱՆ

ԳՐՈՑ ՓԻՒՏՔԻ ՄԱՍԻՆ

(Տես Շար. յէջ 46)

առ Ե. Ս. ԴՈՒՐԵՆԿԱՆ

12. — Այս խնդիրը վերջնականապէս
պիտի լուծէ հայկական թարգմանութեանց
բաղադրական բառագիտութիւնը. բայց յա-
ճախ կարելի է հանդիպիլ բառերու՝ որոնք
սխալ թարգմանութիւն են՝ շատարանի մը
միջոցաւ յառաջ եկած. առնունք օրինակ
իմն՝ Ուղղափառ բառը. Δῶδε կը նշանակէ
թէ՛ Փառք և թէ՛ Կարծիք, բայց Ուրոգորս
բառի մէջ կը նշանակէ անտարակոյս Ուղ-
ղադասան. բառարանի յօրինողը սակայն բա-
ռին երկրորդական նշանակութիւնը (փառք)
իբր առաջին զետեղած ըլլալով՝ յառաջ
եկած է բովանդակ հայ գրականութեան
մէջ՝ Ուղղափառ սխալ թարգմանութեան
ընդհանրացումը:

13. — Այս իրողութեան ակն յայտնի
ապացոյցը կը գտնենք Բուզանդայ մէջ. «Այ-
մենայն ճշմարիտ ուղղափառաւատաց վար-
դապետը մերժեցան յիւրաքանչիւր ժողո-
վըրդոց» (Բուզանդ Դ. 5):

Յայտնի է թէ ուղղափառաւատ ածական
մը կարելի չէր գոյութիւն ունենալ, թէ-
պէտ Հայկազեանը նշանակած է այդ սխալ
ձեւը. այլ խօսքն է ուղղափառ վարդապե-
տաց վրայ: Բայց Բուզանդ որ որոգորս
բառի համապատասխանող բառը կ'ուզէ

յիշել՝ բառագրքին մէջ կը գտնէ նախ 1.
Ուղղափառ և 2. Ուղղաճառաւատ. և տարտա-
մելով իր ընտրութեան մէջ՝ Ուղղափառի
վերջին վանկին վրայ կը նշանակէ նաեւ
հաւատ:

Ներուի, Սրբազան Տէր, Ե. դարու յու-
նահայ բառարանը անկարելիութիւն մը
չհամարիլ, բայց նաեւ ոչ հսկայական
գործ մը, այլ բնականաբար շատ նախնա-
կան, ինչպէս ամէն առաջին փորձ. մեր
նախնիք գոհ պէտք էին ըլլալ — ոչ եթէ
ամբողջ հայ լեզուի բառամթերքը հաւա-
քելով — այլ ունենալով այնչափ բառ և
գրութեան եղանակի այնքան դիւրութիւն,
ինչ որ ունէին յունարէնի մէջ. ինքնա-
արտայայտութեան այս չափն ալ բաւա-
կան էր իրենց համար, որովհետեւ յունա-
կան միտքը արդէն իսկ շատ ընդարձակ
էր և ճոխ՝ Ե. դարու հայկական մտածու-
թիւնն ալ իր մէջ շրջանակելու համար:
Բառարանի բազմաթիւ օրինակներ ունենա-
լու հարկը, ինչպէս նաեւ ասորահայ բա-
ռարան մ'ալ ունենալու կարեւորութիւնը,
(յունահայ բառարանը ամէն հանգոյցի
լուծումն և մեկնակէտը եղած է հայ գրակա-
նութեան, և յունահայ բառարանէն յետոյ
դիւրին էր նոյնը ասորահայ բառարանի
վերածել, շնորհիւ յոյն — ասորի բառա-
բանաց), այս բոլոր հետեւութիւնները ըստ
ինքեան չեն դժուարացներ խնդիրը, այլ
միայն կ'ամբողջացնեն հայ գրականու-
թեան սկզբնաւորման պատմութիւնը, ա-
ղօստ մնացած՝ որովհետեւ մեր պատմիչները
նպատակին կը դիմեն ուղղակի ճանապարհ-
հի մասին քիչ տեղեկութիւն տալով, և
համարելով՝ թէ արդիւնքը ներկայացնելը
բաւական է ենթադրել տալու համար նաեւ
գործածուած միջոցները:

Գրած էինք թէ Պարթեւերէնի մէջ ձայ-
նաւորները չէին գրուիր. վրիպակ մ'է այս.
«Միայն սկիզբի ձայնաւորը կը գրուէր,
միւսները՝ մանաւանդ կարճերն՝ երբէք չէին
գրուեր, ինչպէս մեր բ տառը»¹. — Կո-
րեան զանազանութիւնները «վկարճն և
զերկայնն» ենթադրել չեն տար, թէ հոն
ուր մենք այժմ բ կը գնենք՝ հին ատեն բ

ՊԱՐՈՆ ԲԱՆԸ՝

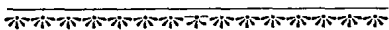
չէր միշտ, այլ զանազան ձայնաւորներ, աւելնքն ալ կարձ, որ լեզուաբանական ընթացքով՝ և ընթերցման դժուարութեանց պատճառաւ՝ այժմ վերածուած ըլլան ըի, որ հասարակաց վախճանն է մեր ձայնաւորներու լեզուաբանական կանչքին։ Այս մեկնութեամբ կը նոյնանան հայկական և պարթեալական գրութեան եղանակները։

Ի վերջոյ յիշենք որ յանուանէ յիշատակեալ առաջին հայ բառարանն է Ռոտա-կէի բառարկիրը։ Յովհան Երզնկացի իր Բերականութեան մէջ յաճախ կ'ըսէ. « յիստակիսի բառգրոցն քաղեալ »։ Ուկեփորիկներու և այլ ձեռագրաց մէջ կը գտնուին նաեւ բառարանական հատուածներ, և այս ամէնը հաւանական կ'ընէ թէ Ե. դարուն՝ ուր քերականական աշխատութիւններ ալ եղան և ուր բուսաբանական և գիտական բառերու միաձեւութիւն մը կը տեսնենք՝ գոյութիւն ունեցած է բառարան մը։

Խորին յարգանաց հաւատածք և սրտազին ողջունիւ

Հ. Կ. Տ. ՍԱՆԱՅԵԱՆ

1. Հ. Ն. Արքրիկեան «Քուզանդի Մամիկոնեաններ» էջ 150. — Նոյնը պարթեալ գրականութեան մուտքի մասին կ'ընդունի տարբեր ժամանակագրութիւն մը, համարելով թէ՛ ո՛չ Մեծարքայ՝ այլ Պարթեալաց աշխարհակալութեան ժամանակ՝ արդէն մուտ գտած ըլլալ ան. «Վաղարշակի ռուսաւորութեան մէծ աւանդութիւնը թերեւս ասոր մէջ ունենայ իր հիմքը»։ Կը մնայ միայն որոշել թէ ո՞վ է այս Վաղարշակը, Տերիթը, թէ հնագոյն հայ-արշակունի մը։

Ա.Ռ.Ա.Բ.Ե.Լ. Ս.Ի.Ի.Ն.Ե.Յ.Ի

Ա.Դ.Ա.Մ.Գ.Ի.Բ.Գ.

Հ.ԲԱՍԱՐԱՅԵԱՆ ԾԱՆՈԹՈՒԹԻՒՆՆԵՐՈՎ

Հ. ՄԵՐՏՏԻՉ ՊՈՏՈՒՐԵԱՆ

ՎԵՆԵՏԻԿ 1907

զին ֆր. 1,50 էջ փ + 332

Իւր ամենէն նշանաւոր յատկութիւններն էին խոր արհամարհանք մը դէպ ի բառի արուեստը, և մեծ սէր մը դէպ ի կարթով ձկնորսութիւնը. այս վերջին սէրը մասամբ յառաջ կու գար առաջին արհամարհանքէն, վասն զի ինքն արդէն կ'ըսէր թէ յաճախ որսալու կ'երթար պարզապէս ուրիշին քով շունչ սպառելու ձանձրութենէն աւգատ մնալու համար։

Ձինքը ճանչցած ժամանակս այլ եւս երիտաւորդ չէր, բայց երիտասարդ եղած ժամանակ ալ իւր հին բարեկամները կ'ըսէին թէ խօսելու դժկամակ էր, ինչպէս ազա՛ն մը ծախսելու։ Այնթէ ի բնէ լռասէր էր, բարեկամներու խօսակցութեան կը մասնակցէր, բայց քանի մը վրան կերով կ'ախկնդէր իւր մտածումը անձեւ եղաւ նաեւ մը, մնացածը կը ծամէր անյօդ ձայններով և զլիւռ շարժումով մը և ձեռքի թոյլ ակնարկով մը ունկնդիրը կը հրաւիրէր իրեն տեղ կատարելու ձանձրանալի աշխատանքը՝ ամբողջացնելու բացատրութիւնը այն զազափարին զոր ինքը ուրուագծած էր։ «Ի՛նչպէս կ'ըստի՞նք ո՞վ կ'ազատէր ըսելիքը գորցնելու փորձանքէն. աւսն պարբերութիւն կէս կը թողուր»՝ «վերջապէս, կը հասկընաս արդէն» խօսքերով. և «բան» բառով հազարէն նուազ պարբերութիւն չէր կազմեր։ Ասոր համար իւր անունը «բան» գրէր էին. — «Գրիտ», այս առտու բանը տեսաւ... Կ'ըսէ թէ այն բանին համար... Դու գիտես... ոչ ինչ. միայն թէ... բայց և ոչ այն դիպտաւ... Ժին մէջ յորում... ըսելիքս հասկըցաւ — »։ Իւրեն խօսակցութեան տիպար ձեւը այս էր. — «Իտե՛ն գիտես... բանը» — կ'ըսէր հիւանդ բարեկամի մը վրայօք՝ և հոգ ալ չէր ընել ըսելու թէ մեռած է։ Միայն ձեւով մը կ'իմացնէր թէ զացեր է։ Ինքն էր որ իւր բարեկամներուն իմացուցէր նոր Պապին, գարնանալ փէշիին անուանը. «Ընտրուած է՛ ըսաւ. — «Չմի՛ ընտրեցին»։ — «Բանը» պատասխանեց. և երկրորդ հարցմանը միայն անունը տուաւ։

Կէս մը արուեստակութիւն էր, որովհետեւ կ'ըստի թէ երկրորդ կայսերութեան ազնուական ֆրանսացիներն ալ այնպէս կընէին. բայց մեծ ծուլութիւն մ'էր միայն, որ այնչափ յառաջ գացած էր՝ որ ուրիշներու խօսելէն ալ կը ձանձրանար։ Երբ բարեկամի մը մտիկ ընէր, որ վիճելով որ զաղափարը կը բացատրէր երկուսն մէջմէջ հիստուած պարբերութեամբ մը՝ անոր կը նայէր հեգնական կերպով, իբրեւ թէ անօգուտ աշխատութիւն մը կ'ըրէ, ինչպէս որ մէկը պիտի նայէր խղճալով երբ մէկը ծանր պայուսակ մը

1. Տէ Ամիքիի այս գրութիւնը՝ առնուած իր Idiomata Gentile գրքէ՛ն՝ կը խօսի այն անձերու վրայ՝ որ բառ մը մուգած ժամանակ՝ շարունակ «բանը... բանը...» կը կրկնեն. այս սրամիտ զրուածքը օգտաւոր կ'ընայ ըսալու շատերու, զոսանք մ'ըլլալէն զատ։